

TÜRKÇEDE AYKIRI ATASÖZLERİ

Oğuzhan DURMUŞ*

Öz: Atasözlerinin sahip oldukları kalıp ifadelerden dolayı yüzyıllardır değışmeden kullanılabilirlikleri bilinmektedir. Bunun yanında dil kullanımında sahip oldukları özel konumları nedeniyle bunların kimi zaman eleştiri, kimi zamansa sadece eğlence amacıyla değıştirilerek kullanıldıkları görülmektedir. Mevcut atasözü üzerinde çeşitli fonetik, orfografik, semantik, sentaktik vb. düzeylerde değışiklikler yapılması ile atasözlerinin mişabi bir hâle dönüştürülmesi, atasözlerinin bişatibi kendisi kadar eski olduğu düşünülebiçecek bir olgudur. Her ne kadar kökeni daha eskilere dayansa da bu türün yaygınlık kazanmasında internet ve basın-yayın organlarındaki gelişmelerin etkisi büyüktür. Sıklık değeri oldukça yüksek olan bir atasözünün komik bir şekilde dönüştürülmesi ile ortaya çıkan bu cümleler, aslında gündelik hayatımızda sık sık karşılaştığımız, belki de farkında olmadan kullandığımız bir türdür. Bu türün, mevcut atasözü üzerinde ses, cümle ve anlam düzeyinde çeşitli yollarla bir aykırılaştırılma sonucunda ortaya çıkması dolayısıyla Türkçede aykırı atasözü terimiyle adlandırılması uygun olacaktır. 80'li yıllardan itibaren Alman, Anglo-Amerikan, Macar, Rus ve Fransız aykırı atasözleri için çeşitli ölçeklerde derlemeler hazırlanmış, bu derlemlerden hareketle aykırı atasözlerini konu edinen pek çok çalışma yayımlanmıştır. Aykırı atasözleri, Türkçede oldukça yaygın olarak kullanılmaktaysa da bunların sahip olduğu öneme uygun bir şekilde araştırmaya konu edildiğini söylemek zordur. Bu atasözlerinin ilk aşamada bir araya getirilerek derlemlerinin hazırlanması, sonrasında ise bunlardan hareketle toplumumuzun folklorik, dilbilimsel, sosyolojik eğilimlerinin belirlenmesinin sosyal bilimler araştırmalarına büyük bir katkı yapacağı açıktır. Eldeki çalışma, bu olgunun Türkçedeki adlandırılmasını ve aykırı atasözlerinin durumunu tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aykırı atasözü, atasözü bilimi, atasözü, Türkçe, halk bilimi

Anti-Proverbs in Turkish

Abstract: It is known that the proverbs can be used unchanged for centuries, because of their cliché patterns. In addition, due to their special role in language use, proverbs can be changed for criticism or entertainment purposes. A variety of phonetic, orthographic, semantic, syntactic, etc. changes on the existing proverb can be observed. As a matter of fact, that the proverbs are transformed into a humor with such changes is as old as the proverbs themselves. Although such changes date back to old times, the developments in the internet and media organs have a great effect on this type to become widespread. This new type of proverbs formed by the conversion, is very frequent in our daily lives. It would be appropriate to name these "genre" or the species with the term "anti-proverb" or "unusual proverbs" in Turkish, since they appear as a result of the changes at phonetic, syntactic and semantic levels on the existing proverb. From the 80s onwards, several corpora of German, Anglo-American, Hungarian, Russian and French proverbs have been prepared in various sizes. From this review, many studies have been published on the subject of proverbs. Based on these, many studies on anti-proverbs have been published. Although such proverbs are widely used in Turkish, it is difficult to say that they have been paid enough attention. It is clear that it is of great importance to bring together these proverbs so as to make a great contribution to the related

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi. Edirne/TÜRKİYE / Erfurt Üniversitesi (ALMANYA). E-posta: oguzdur@gmail.com

research by determining the folkloric, linguistic and sociological phenomena. The present study aims to discuss this new phenomenon in Turkish and its status.

Key words: *Unusual proverbs, paremiology, proverb, Turkish, folklor.*

Giriş

Atasözleri iletişimde üstlendiği mühim rolün yanı sıra ortaya çıktığı milletin kültürü, folkloru ve dili gibi alanlar ve bunların tarihi hakkında hayati bilgiler sunabilecek son derece değerli bir kaynaktır. Bu bağlamda Türk atasözleri Türklük bilimi ile ilgili konuların bütününe hitap edecek şekilde önemli bir bilgiler verebilme imkânını elinde bulundurmaktadır. Hâl böyleyken atasözlerimizi konu edinen çalışmalar daha çok bunların derlenerek ya da aktarılarak kayıt altına alınması şeklinde *atasözü yazıcılığı* (paremiography) çerçevesinde şekillenmiş; maalesef bu zenginlik *atasözü bilimi* (paremiology) bakımından gerektiği şekilde değerlendirilememiştir. Bu meyanda çeşitli çalışmaların mevcut olduğunu belirtmekle birlikte var olanların evrensel olarak son derece ileri bir düzeye varmış olan atasözü biliminin ulaştığı olduğu bilimsel seviyeden istifade ettiğini söyleyemiyoruz. Bu sorununun tespitinde, ilgili çalışmalarda bile söz konusu bilim dalını adlandırmak için Türkçede var olan *paremiyoloji*, *atasözü bilimi* terimlerinin dahi hemen hemen hiç kullanılmamasını delil olarak gösterebiliriz.

Atasözü biliminin dünyaca önde gelen isimleri tarafından kaleme alınan *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies* adlı kitabı değerlendirdiğimiz bir yazımızda İngilizcede *anti-proverb* terimiyle adlandırılan kavrama teması etmiş ve bunu karşılayan bir terimimiz olmadığını söylemiştik (Durmuş, 2015). Eldeki yazı, belirttiğimiz bu problem çerçevesinde; i) anti-proverb kavramının ne olduğunu ortaya koyarak bu kavramın Türkçesi için terim tartışmasına, ii) uluslararası literatürde anti-proverb terimiyle karşılanan bu atasözlerinin oluşum mekanizması ve içeriği çerçevesinde anahatlarıyla Türkçedeki durumuna odaklanmıştır. Bu yazıda bu tür atasözleri için, bir öneri niteliği taşımakla birlikte, *aykırı atasözü* terimi kullanılacaktır. Hemen itiraf etmek gerekir ki, problemin ikinci kısmı olarak ele alınan bu tür atasözlerinin Türkçedeki durumunun, nitelik ve nicelik olarak öngördüğümüzün çok üstünde bir çeşitliliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, bu tür atasözlerinin tespitinde internet kaynakları kullanılmış; edebî eserler ve basın-yayımda kullanıma dönük olarak özel bir tarama yapılmamıştır. Bu sınırlar ölçüğünde yazı, aykırı atasözlerinin Türkçedeki durumunu ele alan bir ön rapor olarak kabul edilmelidir. Ancak, bu tür atasözlerinin edebiyat ve basında kullanımını ele alacak çalışmalar ile bunların atasözü yazımsal (paremiographic) derlemelerinin hazırlanarak elde edilen malzeme üzerinde sosyolojik, folklorik ve dilbilimsel incelemelerin son derece ilginç sonuçlar ortaya koyabileceğini söylemek mümkündür.

Terminoloji

Aykırı atasözü (anti-proverb) terimi mevcut bir atasözünün mizah ya da hiciv amacıyla kinayeli olarak çarpıtma, saptırma ve gülünç bir şekle sokulması suretiyle kasten değiştirilmiş biçimidir (Mieder, 2004: 28; Doyle, Mieder ve Shapiro, 2012: xi; T. Litovkina, 2014: 326–327; Hrisztova-Hothardt ve Varga, 2014: 353). Örneğin, orijinali “*Borç yiğidin kamçısıdır.*”¹ şeklinde olan atasözü, “*Borç yiğidin sancısıdır.*” şeklinde aykırı atasözü hâline ge(tiri)lmıştır.

Bu kavram, ilk kez atasözü biliminin dünyaca önde gelen isimlerinden Wolfgang Mieder ve Lutz Röhrich tarafından Almanca olarak kaleme alınan *Sprichwort* adlı

¹ Atasözlerinin standart biçimleri için (Albayrak, 2009) kullanılmıştır.

kitabta *Antisprichwort* terimiyle adlandırılmıştır (1977: 114-115). Mieder konuyla ilgili sonrakı bir çalışmasında bu terimi daha kullanımda olan İngilizce *anti-hero*, *anti-legend* ve *anti-fairy tale* gibi folklor ve edebiyat terimlerinden örneksene (analogy) yoluyla ürettiklerini ve bu kadar tutulacağını ummadıklarını belirtmektedir (Mieder, 2008: 88). Aynı kavram, İng. *Anti-proverb*, daha seyrek olarak *preverb*, Fr. *Anti-proverbe* ve Rus. *Антиполовица* (*Antiposlovitsa*) terimleriyle karşılanmaktadır. Kabul gören bu terimin yanı sıra bu kavram için değişik dillerde farklı terim önerileri de olmuştur. Örneğin Fransızcada aykırı atasözü terimi için *faux proverbe*, *perverbe*, *proverbe déformé*, *proverbe dérivé*, *proverbe détourné*, *proverbe modifié*, *proverbe perverti*, *proverbe tordu*, *pseudo-proverbe* gibi terimler kullanılmıştır (T. Litovkina, 2014: 27).

Bu kavram için yakın zamana kadar özel bir terim önerisi bulunmasa da apellatif olarak *makara atasözleri*, *komik atasözleri*, *değiştirilmiş atasözleri*, *değişik atasözleri*, *yeni nesil atasözleri*, *geyik atasözleri* gibi adlandırılmaların internet sayfalarında kullanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan ülkemizde aykırı atasözlerinden bahseden bir kısım yayında bile bu kavramdan ya da terimden söz edilmediği de ayrıca belirtilmelidir (Buğra, 2005; Gürçayır, 2008; Ulusoy Aranyosi, 2010). Bu yazının kaleme alındığı sıralarda çıkan bir makalede kullanılan “Anti-atasözleri” teriminin uygun olduğunu, ancak terimleştirmede “anti” kısmına Türkçe bir karşılık gerektiğini ifade etmeliyiz (Seçkin, 2017).

Bu kavramı adlandırmada terim önerisi olarak *çarpık atasözü*, *taklit atasözü*, *karşıt atasözü*, *anti atasözü* gibi öneriler ileri sürülebilse de kavram-kapsam ilişkisi ve dil hassasiyeti çerçevesinde *aykırı atasözü* terimini önermekteyiz. Terimin seçiminde, bu tür atasözleri oluşturulurken mevcut atasözünün sahip olduğu söz dizimsel-semantik düzenden hareket edilerek bir değiştirme yapılması ve mevcut düzene *aykırı* bir durum gelişmesi etkili olmuştur. Nitekim terimle ilgili olarak nihai kararı verme sürecinde bir kısım meslektaşımızla yaptığımız görüş alışverişleri yardımcı olmuştur. Elbette bu terim üzerinde bir uzlaşının olup olmaması Türk *atasözü bilimcilerinin* (paremiyolog) karar vereceği bir husustur (Mieder, 2004: 45). İnternet arama motorlarında “aykırı atasözü” ifadesini yazıp sorgulama yapıldığında çeşitli ağ sayfalarında bu başlık altında kimi atasözlerinin verildiği görülse de bunların konumuz olan terimle herhangi bir ilgisi yoktur. Burada verilen atasözleri toplumun tabu olarak gördüğü kimi hususlara atıf yapmasından dolayı aykırı sıfatı ile adlandırılmışlardır².

Günlük dil kullanımı içinde, örneğin bir oyuncak için kavga eden iki çocuğa müdahale eden bir yetişkinin oyuncak alıp kaldırması gibi bir durumda söylenebilen “*Oyuncağ gitti, kavga bitti.*” gibi, “*Yorgan gitti, kavga bitti.*” atasözünden aykırılaştırma örneği *anlık oluşum* (nonce formation) olarak değerlendirilmeli, eğer bu gibi bir form bağlamdan münezzeh olarak da aynı etkiye sahip ise aykırı atasözü terimiyle adlandırılmalıdır.

Bu noktada yanlış anlaşılmaya mahal vermemek adına başka bir olgudan daha söz etmek gerekmektedir. Bilindiği üzere bazı atasözlerinde verilen bir yargının bir başkası tarafından naksedildiği pek çok örnek mevcuttur: “*Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.*” ↔ “*Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.*”; “*İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.*” ↔ “*İki çıplak bir hamama yakışır.*” Bu şekilde birbiriyle çelişkili/karşıt

² <http://www.cnnturk.com/fotogaleri/yasam/diger/aykiri-atasozleri?page=1> (Erişim tarihi: 28.01.2017); http://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/aykiri-atasozleri-890141/?_szc_galeri=1 (Erişim tarihi: 28.01.2017); <http://www.memurlar.net/album/8204/> (Erişim tarihi: 28.01.2017)

yargılara sahip atasözlerini adlandırmak için *karşıt atasözü* ya da *çelişik atasözü* terimleri uygun olacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer terim de *vellerizm'dir (wellerism)*. Gösterdikleri benzerlik nedeniyle vellerizm ile aykırı atasözü (anti-proverb) kavramlarının kimi zaman birbiriyle karıştırıldıkları da görülmektedir (Ulusoy Aranyosi, 2010). Charles Dickens'in *The Pickwick Papers* adlı romanının kahramanlarından olan Sam(uel) Weller ve babası Tom Weller'in adından terimleşen *vellerizmde* aykırı atasözü gibi atasözlerinin kullanımında bir değişiklik söz konusu olsa da bu genellikle atasözünün kendi iç yapısında gerçekleşmemektedir (Mieder & Kingsbury, 1994: ix-xvi). Daha çok mevcut atasözüne ekleme olarak değerlendirilebilecek bu tür de atasözünün yanı sıra klişe ya da slogan bir söz olarak karşımıza çıkabilmektedir. Diğer taraftan vellerizmde tipik olarak üç farklı unsur söz konusudur: Söz (çoğunlukla bir atasözü)+konuşmacı+içerik (sözcük grubu ya da yan cümle) (Mac Coimigh, 2014: 120; T. Litovkina, 2014: 334).

Aykırı Atasözlerinin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri

Aykırı atasözleri sanıldığına aksine basın ve internet çağında yeni ortaya çıkmış bir tür değildir. T. Litovkina'nın bildirdiğine göre, aykırı atasözleri klasik çağlarda doğmuş olmakla birlikte sonraki bütün devirlerde geçerliliğini sürdürmüştür. Araştırmacı, bu iddiasını kanıtlamak amacıyla Kant, Goethe, Schiller, Voltaire gibi 18. yüzyıl edip ve filozoflarının da eserlerinde atasözü aykırılaştırma örneklerine yer verdiklerini ileri sürmektedir (T. Litovkina, 2014: 328).

Klasik Türk edebiyatında da aykırı atasözlerinin kullanım örneklerine rastlamak mümkündür. Örneğin 17. yüzyıl şairlerinden Neşatî'nin "*İrişür menzile elbetde tekâpû-yı taleb.*" şeklindeki dizesi, Savran tarafından "*Acele ile menzile varılmaz.*" atasözüne bir itiraz olarak değerlendirilmiştir (Savran, 2007: 1332). Yine, 16. yüzyıl şairlerinden Kemalpaşazade'nin *Yusuf ü Züleyha* adlı eserinden alınan şu beyit, "*Kendi düşen ağlamaz.*" sözünün aykırı atasözü olarak değerlendirilebilecek bir görünümüdür: *Eğerci kendü düşen ağlamazdı / Bunun giryeyle gözi çıkayazdı.* (Levend, 1962: 144)

Ülkemizde klasik ve modern Türk edebiyatı alanlarında yapılan çalışmalarda yazar ve şairlerin atasözü kullanımını tespitte dönük olarak pek çok araştırma yayımlansa da, bunlarda aykırı atasözlerine değinilmediğini görmekteyiz. Elbette bu durum Türk edebiyatının klasik ve modern ürünlerinde aykırı atasözlerinin kullanılmadığının bir göstergesi olamaz. Çalışmalarda aykırı atasözlerinin değerlendirilmemesi, konu üzerinde şimdiye değin bir dikkat uyanmamasıyla ilgili olmalıdır. Diğer taraftan edebî eserlerimizde bu tür atasözlerinin kullanımlarının tespiti ve değerlendirilmesi atasözü bilimi, halk bilimi, dil bilimi ve edebiyat bilimi açısından ilginç sonuçlar ortaya koyabilecektir.

Aykırı atasözleri, oldukça geniş kapsamlı bir kullanım alanına sahiptir. Edebî eserlerden basın yayına, hazırlıklı-hazırlıksız konuşmalardan bireysel yazışmalara, filmlerden karikatürlere, kamyon arkası yazılardan tişörtlere kadar pek çok alanda aykırı atasözlerinin kullanıldığı görülmektedir. Hayatın bütün alanlarında kullanılsa da elektronik kültür ortamı olarak şekillenen internetin aykırı atasözlerinin yaygınlığını ve etkinliğini en fazla artıran, en fazla güçlendiren alan olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Aykırı atasözleri doğası gereği dikkat çekici olduğundan reklam ve basın dilinde özel bir kullanım işlevliğine sahiptir. "*Son gülen iyi güler.*" atasözü "*Fon gülen iyi güler.*" şeklinde aykırılaştırılarak bir banka reklamında kullanılması oldukça ilgi çekicidir (Çevik, 2006, s. 264). Yine, gazetelerde kullanılan manşet ya da köşe yazısı başlıklarında da aykırı atasözlerinin oldukça sık olarak kullanıldığı görülecektir: "*Dolar borcu yiğidin kamçısıdır. (< Borç yiğidin kamçısıdır.)*" (*Dünya*, 15 Şubat

2015); “Bugünün işini robota bırakma (< Bugünün işini yarına bırakma.)” (Para Durumu, 21 Mayıs 2015), “Parayı veren Ahmet’i alır. (< Parayı veren düdüğü çalar.)” (Hürriyet, 20 Temmuz 1999); Bugünün işini yarına bırak. (< Bugünün işini yarına bırakma.)” (Hürriyet, 2 Ekim 2010).

Ortaya çıkışında mizahi gayenin önemli bir rol oynadığı bu türün komedi türündeki sinema ürünlerinde kullanılması tesadüf değildir. Kaldı ki, Türk sinemasında Kemal Sunal’ın başrol oynadığı filmlerde “Bekleyen derviş açlığından gebermiş.” ve “Görünen köy uzakta değildir.” gibi aykırı atasözlerine rastlamaktayız. Benzer şekilde mizahî içerikli radyo programlarında da bu türe sıklıkla yer verildiğine şahit oluyoruz.

Bildirişimde alıcı dil kullanıcısının aykırı atasözünü anlamlandırabilmesi için bu atasözünün standart biçimini bilmesi ön şarttır. Dil kullanıcısının duyduğu ya da okuduğu bir aykırı atasözünün standart biçimiyle bağlantısını yorumlaması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişinin bilmediği bir atasözünün aykırı biçimi, dinleme ya da okuma etkinliğinde atasözü bilimsel olarak bir anlam ifade etmeyebilir. Buna bağlı olarak, aykırı atasözlerinin çeşitli yazılı ve görsel sanat eserlerindeki başka dillere çevirileri, eğer standart biçim biliniyorsa ya da ayrıca belirtilirse bir anlam kazanabilecektir.

Yukarıda belirtilen bu husus atasözlerinin aykırılaştırılması süreci için de geçerli olduğundan dil kullanımında sıklık değeri en yüksek olan atasözlerinin birden fazla aykırı biçiminin mevcut olabileceği görülebilmektedir: Örneğin “Ak akçe kara gün içindir.” atasözünün, “Akbil kara gün içindir.”; “Ak akçe hergün içindir.”; “Ak akçe, çok eskilerde kaldı.”; “Ak akçe, zamalar içindir.”; “Ak akçe kumar içindir.”; “Ak akçe, kara gün gelene kadar değerini yitirir.”. Bu bağlamda araştırma ölçüğümüz çerçevesinde “Sakla samanı, gelir zamanı.”, “Damlaya damlaya göl olur.” gibi kullanım sıklıkları yüksek olan atasözlerinin birden fazla aykırı biçime sahip olduğunu gözlemliyoruz. Her ne kadar üç atasözü için böyle bir tespit yapmışsak da ileri sürdüğümüz bu varsayımın doğruluğu ve bunların dışında en fazla aykırılaştırılan diğer atasözlerinin tespit edilmesi aykırı atasözlerimizin derlenerek bir araya getirilmesinden sonra açıklığa kavuşabilecektir.

Belirttiğimiz şekilde aykırı atasözlerinin derlenmesi sonucunda en fazla değişikliğe uğrayan şu Anglo-Amerikan atasözünün 79 aykırı biçimi tespit edilmiştir: “Old soldiers never die (, they simply fade away).”, ‘Yaşlı askerler asla ölmez, (sadece ortadan kaybolurlar)’. Alman atasözlerinden en fazla aykırılaştıran “Morgenstunde hat Gold im Munde.”, ‘Sabah saatinin ağzında altın vardır.’ atasözünün 76; Fransız atasözlerinden en fazla aykırılaştıran “Qui vole un œuf vole un bœuf.”, ‘Bir yumurta çalan bir öküz de çalar.’ atasözünün 34 aykırı biçimi tespit edilmiştir (T. Litovkina, 2014: 329–331).

Tıpkı dil ilişkilerinde olduğu gibi atasözlerinin de başka dillerden kopyalandığı bilinmekle birlikte, kimi atasözlerinin pek çok dilde ortak olması bir ilişkiden ziyade insan düşüncesindeki evrenselliklerin bir sonucudur. Türkçede kullanılan “Vakit nakittir.” atasözünün İngilizce, Almanca, Rusça ve Arapçada da bulunması, insanlığın ortak düşünce sisteminin sonucu olmalıdır. Bunun gibi ister dil ilişkisi isterse düşünsel evrenselliklerin bir sonucu olsun çeşitli dillerde bulunan ortak atasözlerinin benzer şekilde aykırılaştırıldığını görebilmekteyiz. Örneğin standart dilde yüksek bir sıklığa sahip olan “Bugünün işini yarına bırakma.” atasözünün, “Bugün başından atabileceğin işi yarına bırakma.”; “Bugünün işini yarına bırak, hiç işsiz kalma.”; “Bugünün işini yarına bırakma, yarından sonra yaparsın.”; “Bugünün işini yarına bırakma, ama yarın yapabileceğin işi de bugünden yapma.”; “Bugünün işini yarına bırak.”; “Bugünün işini yarına bırakma, erteleyebildiğin kadar ertele.”; “Yarının işini bugün yapma.”; “Bugünün işini yarına bırakma, belki vazgeçersin.”

şekillerinde aykırılışma örneklerinin İngilizce, Macarca, Rusça, Fransızca ve Almanca için de geçerli olduğu görülmektedir (T. Litovkina, 2014: 331).

Aykırı atasözleri, standart atasözlerinin kaynağı olma özelliği de gösterebilirler. Bu durumda kimi zaman iki şekilde de mevcut olan, ancak birbiriyle karşıt olarak değerlendirilebilecek atasözlerinin ortaya çıkmasında aykırı atasözlerinin etkisi muhtemeldir. Örneğin, standart dile ait derlemlerde bulunan “*Kol kırılır, yen içinde kalır.*” ve “*Kol kırılır, boyuna yük olur.*” atasözlerinin karşıtlıklarında aykırı atasözü etkisi oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Bunun gibi aykırı atasözlerinin ortaya çıkardığı karşıtlık, kimi zaman standart dile ait atasözleriyle ağızlarda kullanılan biçimler arasında görülebilmektedir. Standart dilde “*Horozu çok olan köyün, sabahı geç olur.*” şeklinde kullanılan atasözünün Diyarbakır yöresindeki biçimi olan “*Horozu çok olanın sabahı tez olur.*” (Sungur, 1935) aykırı atasözünün doğurduğu karşıtlığın tipik bir örneğidir. Yine standart dilde yer alan “*Deve devenin yerine çökmez.*” atasözünün Diyarbakır yöresinde kullanılan “*Deve devenin yerine çöker.*” (Sungur, 1935) biçimi, aykırı atasözünün neden olduğu karşıtlığın bir başka örneğidir. Ancak burada hangi biçimin aykırı atasözünden gelişmiş olduğunu tespit etmek pek de kolay değildir; bu durum ancak tarihsel-karşılaştırmalı bir araştırmanın sonucunda belirlenebilir. Türkiye Türkçesinin atasözleri üzerinde bütünlüklü bir çalışma ile bu tür atasözlerinin tespit edilmesi atasözü bilimsel olarak da son derece önemlidir. Bu noktada herhangi bir kafa karışıklığına yol açmamak adına, *karşıt atasözlerinde yargı*, *aykırı atasözlerinde ise yapı* temelinde bir karşıtlık olduğuna dikkat edilmelidir.

Atasözü araştırmalarının bugün geldiği noktada, dünya ölçeğinde konuyla ilgili olarak atasözü yazımsal ve atasözü bilimsel pek çok eser yayımlanmıştır³. Türkiye Türkçesinin aykırı atasözlerinin bir araya getirildiği herhangi bir eser ise şimdilik mevcut değildir; ancak internet sayfaları ve sosyal medya organlarında bu türe ait küçük çapta amatör derlemeleri bulabilmekteyiz. Gerek internet ve sosyal medyada gerekse edebî eserlerde ve günlük dil kullanımında üretilmiş/üretilen bu tür atasözlerinin atasözü yazımsal olarak derlenip araştırmacıların ve dil kullanıcıların istifadesine sunulması büyük önem arz etmektedir.

Aykırı Atasözlerinin Oluşturulma Yolları

Bir atasözünün aykırılaştırılarak başka bir hâle getirilmesi ve bu süreçte uygulanan değişiklikler dilbilimsel, halkbilimsel olarak yapısal ve anlamsal açılarından değerlendirilebilir. Bu yolların hepsi başlı başına birer tasnif modeli olabileceği gibi bunların bir araya getirilmesiyle oluşturulabilecek modellemeler de uygulanabilir. Örneğin, Reznikov (2009) bu sözleri yapısal, Litovkina ve Mieder (2006: 17–26) yapısal-anlamsal, Valdeva (2003) ise stilistik olarak tasnif eden yöntemler geliştirmiştir. Ne var ki, elimizde özel bir derlem mevcut bulunmadığından Türkçenin aykırı atasözlerini tasnifi konusunda sağlam bir modelleme geliştirmek şimdilik mümkün değildir. Diğer taraftan Mohamadi ve Mohamadi (2015: 449) tarafından ileri sürülen Türkçedeki aykırı atasözlerinin oluşum yollarının sadece ses-harf ve söz varlığı düzeyinde olduğu tespiti oldukça aceleci bir hükümdür.

Eldeki kısıtlı malzemeden hareket ederek Türkçedeki aykırı atasözlerinin oluşum yollarını şöyle örnekleme mümkündür.

Aykırı atasözlerini oluşturmada kullanılan en yaygın yollardan birisi, atasözünde yer alan bir kelime ya da kelime grubunun değiştirilerek mevcut atasözünü güncün bir hâle sokmaktır.

Ak akçe hergün içindir. < Ak akçe **kara gün** içindir.

At binenin, kılıç sahibinindir. < At binenin, kılıç **kuşanının**.

³ Aykırı atasözlerinin araştırılmasının gelişimi için bk. (T. Litovkina, 2014: 340–344)

*Atın ölümü **sucuktan** olsun.* < Atın ölümü **arpadan** olsun.

*At ölür meydan kalır, yiğit ölür **miras** kalır.* < At ölür meydan kalır, yiğit ölür **şan** kalır.

*Az veren candan, çok veren **enayiliğinden** verir.* < Az veren candan, çok veren **maldan** verir.

*Borç yiğidin **sancısıdır**.* < Borç yiğidin **kamçısıdır**.

*Bükemediğin bileği **ısr**.* < Bükemediğin bileği **öp**.

*Bülbülü altın kafese koymuşlar, “**Oh ne rahat.**” demiş.* < Bülbülü altın kafese koymuşlar, “**İlle de vatanım.**” demiş.

*Çok okuyan bilmez, çok **kazanan** bilir.* < Çok okuyan bilmez, çok **gezen** bilir.

*Damlaya damlaya **holding** olur.* < Damlaya damlaya **göl** olur.

*Damlaya damlaya **lavabo taşar**.* < Damlaya damlaya **göl olur**.

*Davulun sesi uzaktan **az** gelir.* < Davulun sesi uzaktan **hoş** gelir.

*Evdeki hesap **enflasyona** uymaz.* < Evdeki hesap **çarşıya** uymaz.

*Gülü seven **abisine** katlanır.* < Gülü seven **dikenine** katlanır.

*Gülü seven dikenine **saplanır**.* < Gülü seven dikenine **katlanır**.

*Her gördüğün sakallıyı **hippi** sanma.* < Her gördüğün sakallıyı deden sanma.

*Her yiğidin bir **rüşvet** yiyeşi vardır.* < Her yiğidin bir **yoğurt** yiyeşi vardır.

*İsteyenin bir yüzü **kara**, vermeyen **zenci**.* < İsteyenin bir yüzü **kara**, vermeyenin **iki yüzü**.

*İşleyen demir **aşınır**.* < İşleyen demir **pas tutmaz**.

***Koşturana** Allah sevmez.* < **Boş duranı** Allah sevmez.

*Leyleğin ömrü **göçle** geçer.* < Leyleğin ömrü **lalklakla** geçer.

*Su küçüğün, **sürahi** büyüğüdür.* < Su küçüğün, **söz** büyüğün.

*Sütten ağzı yanan, **yoğurdu afiyetle** yer.* < Sütten ağzı yanan, yoğurdu **üfleterek** yer.

*Tilkinin dönüp dolaşp geleceği yer, **tavuk kümesidir**.* < Tilkinin dönüp dolaşp geleceği yer, **kürkçü dükkandır**.

*Üzüm üzümüne baka baka **çürür**.* < Üzüm üzümüne baka baka **kararır**.

“*Para parayı **zengininin cebine** çeker.* < Para parayı çeker.” örneğinde görüldüğü gibi bu değiştirme mevcut biçimde olmayan bir kelimenin eklenmesi yoluyla da gerçekleşebilir.

Atasözü değiştirilirken değiştirilen kelimenin mevcut atasözündeki ile ses bilgisel olarak benzer olması göz önünde bulundurulabilmektedir: “*Kedi uzanamadığı ciğere **mırnav** der.*” < “Kedi uzanamadığı ciğere **murdar** der.”; “*Kel başa şımşır **peruk** yakışır.*” < “Kel başa şımşır **tarak** yakışır.”

Bazı atasözlerinde ise değiştirilen kelime mevcut kelimenin zıttıdır: “*Ayağını yorganına göre **uzat**.*” < “Ayağını yorganına göre **kısalt**.”; “*Yavaş atın tekmesi de **yavaş** olur.*” < “Yavaş atın tekmesi **sert** olur.”

“*Acı patlıcanı **hırsız CALMAZ**.*” < “Acı patlıcanı **kırağı CALMAZ**.” örneğinde görüldüğü gibi atasözlerinin değiştirilmesi esnasında mevcut kelimenin farklı anlamda kullanılması yolu kullanılabilir. Yine “*Parayı veren düdüğü **satın alır**.*” < “Parayı veren düdüğü **çalar**.” örneğinde de dönüştürme esnasında mevcut atasözündeki fiilin diğer anlamından hareket edilmiştir. “*Mühür kimde ise, **istampa ondadır**.*” < “Mühür kimde ise Süleyman odur.” örneğinde ise “mühür” kelimesinin metaforik kullanımını bir yana bırakılmış, atasözünde buna bağlı olarak yüklem de değiştirilmiştir.

Söz dizimsel olarak ise atasözlerinde yüklem (“*Adaletin kestiği parmak **kanar**.*” < “Adaletin kestiği parmak **acımaz**.”); özne (“*Akbil kara gün içindir.*” < “Ak akçe kara gün içindir.”; “*Akılız başın zahmetini **bütçeler** çeker.*” < “Akılız başın zahmetini **ayaklar** çeker.”) ve tümlecini (“*Denize düşen, **varile** sarılır.*” < “Denize düşen **yılana** sarılır.”; “*Kızını dövmeyen **damadını** döver.*” < “Kızını dövmeyen **dizini** döver.”) daha sık değiştirildiği görülebilmektedir.

Türkiye Türkçesi atasözlerini dönüştürmede kullanılan yöntemlerden birisi de atasözünün ikinci bölümünü değiştirmektir:

*Anasına bak, **babasından dayak** ye.* < Anasına bak, **kızını** al.

*Anasına bak, **kızından vazgeç**.* < Anasına bak, **kızını** al.

*Besle kargayı, **hayvancağız açlıktan ölmesin**.* < Besle kargayı, **oysun gözünü**.

Besle kargayı, hindi diye satarsın. < Besle kargayı, oysun gözünü.

Ev alma, evi olan kız al. < Ev alma, komşu al.

Görmemişin oğlu olmuş, hâlâ kör. < Görmemişin bir oğlu olmuş, çekmiş çükünü koparmış.

Gülme komşuna, dayak yersin. < Gülme komşuna, gelir başına.

Gülme komşuna, dişlerin çürük. < Gülme komşuna, gelir başına.

Öküz öldü, inek dul kaldı. < Öküz öldü, ortaklık bozuldu.

Sakla samanı, çürüsün. < Sakla samanı, gelir zamanı.

Sakla samanı, inekler aç kalsın. < Sakla samanı, gelir zamanı.

Sakla samanı, karaborsa satarsın. < Sakla samanı, gelir zamanı.

Mevcut atasözünün sahip olduğu söz varlığı ve söz dizimsel sistem ile başlayıp geri kalan kısmı üzerinde değişikliklerin yapılması oldukça işlek bir yoldur:

Ak akçe kara gün gelene kadar değerini yitirir. < Ak akçe kara gün içindir.

Bal tutan almada önce tadına bakar. < Bal tutan parmağını yalar.

Can çıkmadan mirasçılar evden çıkmaz. < Can çıkmadan huy çıkmaz.

Çıkmadık candan imama iş çıkmaz. < Çıkmadık candan umut kesilmez.

Damlaya damlaya cepte para kalmaz. < Damlaya damlaya göl olur.

Denize düşen yüzmeye bilmiyorsa ayıya yer. < Denize düşen yılan sarılır.

Garip kuşun yuvasını belediye yıkar. < Garip kuşun yuvasını Allah yapar.

Görünen köy uzakta değildir. < Görünen köy kılavuz istemez.

Görünen köyde kılavuz meslek değiştirir. < Görünen köy kılavuz istemez.

Güneş girmeyen eve elektrik faturası kabarık girer. < Güneş girmeyen eve doktor girer.

Horozu çok olan köyde tavuklar haşat olur. < Horozu çok olan köyün sabahı geç olur.

İki gönül bir olunca masraflar da çok olur. < İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.

Kendi düşen beceriksizliğinden düşmüştür. < Kendi düşen ağlamaz.

Kızını dövmeven torun sever. < Kızını dövmeven dizini döver.

Kumarda kaybeden beş parasız kalır. < Kumarda kaybeden aşkta kazanır.

Kumarda kaybeden evine don gömlek gider. < Kumarda kaybeden aşkta kazanır.

Öfke ile kalkan, bir güzel dayak yer. < Öfke ile kalkan zarar ile oturur.

Parayı veren bir daha nah geri alır. < Parayı veren düdüğü çalar.

Söz gümüşse sözlüğü olan köşeyi döner. < Söz gümüşse sükut altındır.

Sütten ağzı yanan yanık merhemi kullanır. < Sütten ağzı yanan yağurdu üfleyerek yer.

Ummadığın taş arkeolojik eser olabilir. < Ummadığın taş yarar alır.

Yavaş atın gayanı sürpriz olur. < Yavaş atın tepmesi sert olur.

Atasözü değiştirmede başvurulan yollardan birisi de mevcut atasözüne ekleme yapmaktır. Bu ekleme, cümlenin bitiminden sonra gelerek atasözünü aykırı bir biçime sokmaktır.

Aç ayı oynamaz, yedek kulübesinde oturur.

Ateş düştüğü yeri yakar, sonra da yangın çıkar.

Düşenin dostu olmaz, pazarlamacıdır olur.

Düşenin dostu olmaz, gardiyanı olur.

Korkunun ecele faydası yoktur, ama çamaşırları pisletir.

Ölenle ölünmez, mirasına konulur.

Cinas, aykırı atasözü oluşturmada en dikkat çekici yollardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinaslı biçimde kullanılan “Azimli sıçan taş deler.” atasözü en yaygın aykırı atasözlerinden biri olarak kullanılmaktadır. Atasözünde bulunan sıçan kelimesi, standart formda ve aykırı biçimde farklı anlamlarda kullanılarak bu değiştirme süreci meydana getirilmiştir. Cinasla aykırılaştırılan bir diğer atasözü örneği de sıklık değeri oldukça yüksek olan “Sakla samanı gelir zamanı.” şeklindeki atasözüdür. Aykırı biçimde, cümlenin sonunda bulunan kelime, “zam anı” şeklinde kullanılarak atasözü gülünç bir hâle getirilmiştir: “Sakla samanı, gelir zam anı”.

Atasözlerinin karıştırılması ile meydana getirilen aykırı atasözleri ise oldukça ilgi çekicidir. Bir aykırı atasözü örneği olan “Sora sora din imandan gelir.” şeklinin ilk kısmının “Sora sora Bağdat bulunur.” atasözünden kırılarak alındığı açıktır. Ancak

atasözünün ikinci kısmının hangi atasözünden mülhem olduğunu tespit zordur. Zira bu kısmın bir dinî düstur olarak atasözü hâline dönüşmüş olan “*Temizlik imandan gelir.*” sözünden mi, “*Balın olsun, sinek Bağdat’tan gelir.*” atasözünden mi yoksa her ikisinin yine kendi içinde birleştirilmesi yoluyla oluşturularak mı alındığını tespit etmek güçtür.

Sözcük dizilişini değiştirmek de atasözlerini aykırılaştırmada kullanılan bir yoldur. “*Atın ölümü arpadan olsun.*” atasözünde görüldüğü gibi “at” ve “arpa” kelimeleri yer değiştirilmiş ve söz “*Arpanın ölümü attan olsun.*” biçimiyle aykırı atasözü hâline dönüşmüştür. Kimi zaman bu yöntemde kelime değişikliğine de başvurulduğu görülmektedir. “*Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar.*” atasözünde sözcük değişikliğinin yanı sıra bir kelime değişikliği de uygulanarak aykırı atasözü, “*Her aslanın midesinde bir yiğit yatar.*” şeklinde kullanılmıştır.

“*Tok ayı şakır şakır oynar.*” aykırı atasözünde ise “*Aç ayı oynamaz.*” mevcut atasözünün semantik olarak tersine çevirilmesi ve bir ikileme ilavesiyle aykırılaştırıldığı görülmektedir.

Bir kısım atasözlerinin ise birden fazla mekanizma işletilerek aykırılaştırıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin kullanım sıklığının oldukça yüksek olduğunu gözlemlediğimiz “*Acele işe, ben de işeyeceğim.*” aykırı atasözünde cinas ile birlikte ekleme ve değiştirme yöntemlerinin birlikte kullanıldığı görülmektedir.

İlginç bir aykırılaştırma örneği olarak atasözünün bir kısmını başka bir dilde kullanmayı verebiliriz. Standart olarak “*Nerede hareket, orada bereket.*” şeklinde kullanılan atasözü “*Where is hareket, there is bereket.*” şekliyle İngilizce ile karıştırılarak aykırı bir biçime sokulmuştur.

Kemal Sunal filmlerinde popülerlik kazanan bir aykırı atasözü oluşturma yolu da mevcut iki atasözünün kırılarak bir araya getirilmesidir: Örneğin “*Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.*” ve “*Tencere dibin kara, seninki benden kara.*” atasözleri “*Tencere yuvarlanmış, seninki benden kara.*” şeklinde komik bir hâle sokulmuştur. “*İki gönül bir olunca damlaya damlaya göl olur.*” örneğinde ise “*İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.*” sözü kırılmış; “*Damlaya damlaya göl olur.*” ise bütün olarak alınarak aykırı atasözü teşkil edilmiştir.

Son olarak mevcut atasözünün söz ve biçimbirim dizimleri üzerinde yer değiştirmesi ile oluşturulan modellemeyi anmadan geçemeyeceğiz. Herhangi bir içeriğe sahip olmamakla atasözünün kendisi üzerinden salt mizahi bir amaçla oluşturulan bu şekiller dikkat çekici olabilmektedir. Örneğin, “*Dam üstünde saksagan, vur beline kazmayı.*” atasözünün “*Sak üstünde damdağan, kaz beline vurmayı.*” olarak oldukça ilginç bir tarzda aykırılaştırıldığını gözlemleyebiliriz.

Anahatlarıyla ortaya koyduğumuz bu şekillerin Türkçede aykırı atasözü oluşturma yollarının tamamını gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Yapılacak çalışmalarla burada verilenlerin dışında başka ilginç yolların da tespit edilebilmesi mümkündür.

Aykırı Atasözlerinin Konuları

Aykırı atasözlerinin oluşturulmasında oldukça geniş bir tema yelpazesi söz konusudur. Anglo-Amerikan atasözlerindeki tema dağılımını ele alan T. Litovkina cinsellik, kadın, meslek, para, aşk, evlilik, boşanma, arkadaşlık, eğitim, alkol ve uyuşturucu, çocuklar ve ebeveyn, vergiler, tanrı ve din, telefon, araba ve bilgisayar gibi pek çok alana ait aykırı atasözlerinin mevcut olduğunu belirtmiştir (T. Litovkina, 2014: 338).

Yukarıda çeşitli vesilelerle ifade ettiğimiz sebeplerden Türkçede kullanılan aykırı atasözlerinin tematik dağılımı hakkında kesin bir yargıda bulunmak şimdilik güç olsa da eldeki mevcut malzemeye göre ekonomi, aile ilişkileri, evlilik, aşk, kadın gibi temaların yoğunluğu konusunda, kesin bir karşılaştırma yapamamakla birlikte, Türkçedeki aykırı atasözleri ile örtüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte Amerikan

toplumu için son derece önemli olan vergi konusunun Türkçedeki sözlere konu edilmediği ortadadır. Bu durum, aykırı atasözlerinin toplumun çeşitli özelliklerinin tespitinde önemli bir rol oynadığının göstergesidir.

Eldeki malzeme çerçevesinde Türkçede aykırı atasözlerinin yoğunlaştığı temalardan eğitim-öğretim ve futbol konularının öne çıktığını söyleyebiliriz. Bu durum, toplumumuzda bu konulara yoğun bir ilgi olmasının bir sonucudur. Aşağıda bu konularda seçtiğimiz aykırı atasözü örneklerini göstermek istiyoruz.

Futbolun Türk halkı tarafından çok sevilen ve toplumun her kesimince ilgi duyulan bir uğraşı olması nedeniyle bu konuyla ilgili olarak çok sayıda aykırı atasözünün mevcut olduğu görülmektedir:

Ağlamayan futbolcuya penaltı vermezler. < Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Ayağımı topuna göre uzat. < Ayağımı yorganına göre uzat.

Maçı seven yenilgiye katlanır. < Gülü seven dikenine katlanır.

Çalımı seven tekmeye katlanır. < Gülü seven dikenine katlanır.

Gol golü çeker. < Para parayı çeker.

Defans sana diyorum, kalecim sen anla. < Kızım sana diyorum, gelinim sen anla.

Deplasmana giden takım umduğunu değil bulduğunu yer. < Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.

Yarım hekim candan yarım hakem maçtan eder. < Yarım hekim candan, yarım imam dinden eder.

Gol yedikten sonra taktik veren çok olur. < Araba kırılınca yol gösteren çok olur.

Her kalecinin bir gol yiyişi vardır. < Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

Her takım kendi stadında öter. < Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Kırmızı kart alacak futbolcu kafa atışından belli olur. < Adam olacak çocuk bokundan belli olur.

Ortada başlar kaleye de düşer. < Komşuda pişer, bize de düşer.

Pas küçüğün gol büyüğündür. < Su küçüğün, söz büyüğün.

Paslaşa paslaşa gol olur. < Damlaya damlaya göl olur.

Primsiz futbolcu oynamaz. < Aç ayı oynamaz.

Top düştüğü kaleyi yakar. < Ateş düştüğü yeri yakar.

Aykırı atasözlerinin yoğunlaştığı bir başka tema da eğitim-öğretim alanıdır. Bu konuda çok sayıda örneğin mevcut oluşunun eğitim sistemimizi değerlendirmekte kullanılabilecek bir araç olduğu gözden ırak tutulmamalıdır.

Akıl akıldan, beş hepsinde üstündür. < Akıl akıldan üstündür.

Bana hocanı söyle, sana kaç alacağını söyleyeyim. < Arkadaşımı söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.

Besle hocayı oysun gözünü. < Besle kargayı, oysun gözünü.

Bugünün dersini yarına bırakma. < Bugünün işini yarına bırakma.

Denize düşen yılan, sınava giren kopyaya sarılır. < Denize düşen yılanı sarılır.

Görünen kopya kılavuz istemez. < Görünen köy kılavuz istemez.

Her öğrenci kendi sınıfında öter. < Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Her öğrencinin kalbinde bir beş yatar. < Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar.

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi, her öğrencinin bir kopya çekişi vardır. < Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

İyi dost sınavda belli olur. < Dost kara günde belli olur.

Keskin sirke küpe, uslu öğrenci sınıfına zarar. < Keskin sirke küpüne zarar.

Kitabın yenisi, hocanın eskisi makbuldür. < Her şeyin yenisi, dostun eskisi makbuldür.

Kopyasız öğrenci meyvesiz ağaç gibidir. < Edebi olmayan âlim, meyvesiz ağaç gibidir.

Kopyayı çeken sıfırına katlanır. < Gülü seven dikenine katlanır.

Öğrenciyi altın sınıfa koymuşlar ille de teneffüs demiş. < Bülbülü altın kafese koymuşlar “ille de vatanım.” demiş.

Sözlüye kalkan ön sıraya sarılır. < Denize düşen yılanı sarılır.

Üzüm üzümüne baka baka, öğrenci sınıfta çaka çaka kararır. < Üzüm üzümüne baka baka kararır.

Ülkemizde bilgisayar ve internetin hayatın her alanında yaygınlık kazandığı, toplumumuzun bu teknolojiye büyük bir ilgi gösterdiği aykırı atasözleri ile doğrulanmaktadır. Gürçayır, 2008 yılında yapmış olduğu bir çalışmada, Türkçede kullanılan bilgisayar ve teknolojisiyle ilgili 51 aykırı atasözü örneği ortaya koymuştur. Aradan geçen yaklaşık on yıllık zaman diliminde bu atasözlerinin daha da çeşitlenip yoğunlaştığını tahmin etmek güç değildir.

Bu başlık altında değinmemiz gereken bir alan da cinselliktir. Bu yazı çerçevesinde örnekleme için uygun görmemekle birlikte cinsellikle ilgili aykırı atasözlerinin sıklığının oldukça yüksek olduğunu belirtmeden geçemeyeceğiz.

Türkiye Türkçesine ait aykırı atasözlerinin konu dağılımının ayrıntılı olarak belirlenmesi, özellikle toplumun önemli gördüğü ve hassas olduğu alanların tespiti hakkında son derece önemli çıkarımlar yapmayı sağlayacaktır.

Sonuç

Uluslararası literatürde *anti-proverb* terimiyle adlandırılan, Türkçede ise *aykırı atasözü* şeklinde karşılanabilecek atasözü türünün araştırılması dünyada kırk yıla yakın bir maziye sahiptir. Bu süre içerisinde çok sayıda atasözü bilimsel ve atasözü yazımsal eserin hazırlandığı görülmektedir. Bu çalışmalar ciddi bir bibliyografya oluşturacak düzeyde olsa da Türkiye Türkçesinde nicelik ve nitelik bakımından oldukça yoğun bir görünüm gösteren bu türün araştırmalarda çok dikkate alınmadığı, dahası terim olarak bile yer almadığı anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili araştırmaya giriştiğimizde Türkçede tahminimizin çok üstünde bir aykırı atasözü çeşitliliğinin var olduğunu gözlemledik. Bu çalışmada internet sayfalarında ve sosyal medyada kullanılan örneklerden hareket edilse de bu noktada sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için öncelikli olarak bu tür atasözlerinin toplanarak yazılı ya da dijital bir derlemede bir araya getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Elbette, bu türün kendine has özelliği nedeniyle bu derlemelerin belirli aralıklarla güncellenmesi elzemdir.

Aykırı atasözü derlemelerinin oluşturulmasından sonra bunların tema, konu, yapı gibi pek çok bakımdan atasözü bilimsel olarak incelenmesi halk bilimi, sosyoloji ve dilbilimin başını çektiği bir dizi sosyal bilimler alanı için son derece önemli sonuçlar ortaya koyabilecektir. Bu sayede, halkın değer yargılarındaki değişiklikler, güncellemeler ile toplumun önem verdiği konular daha sağlam bir şekilde tespit edilebilecek; ekonomiden adalet, eğitimden spora pek çok alanda halk tarafından getirilen eleştiriler ya da kabuller daha açık bir şekilde belirlenebilecektir. Özellikle halkbilim alanında geleneğin güncellenmesi şeklinde ele alınan olgu çerçevesinde *aykırı atasözleri* önemli katkı sağlayabilir.

Toplumsal olarak pek çok değişim ve dönüşüm yaşadığımız çağımızda atasözlerinde yaşayan hikmete ihtiyacımız her geçen gün daha da artmaktadır. Halk tarafından oluşturulan bu hikmetin tarihsel-art zamanlı bir çerçevede çok çeşitli zaviyelerden araştırılarak ortaya konması ilk aşamada ulusal düzeyde sonrasında ise evrensel platformda gerek duyduğumuz “mutluluk veren bilgi” olarak insanlığa hizmet edecektir.

Sahip olduğumuz atasözü zenginliğiyle ters orantılı olan atasözü araştırmacılığımızın keyfiyet ve kemmiyet bakımından daha da ileri gitmesi, araştırmaların daha fazla kişi tarafından daha fazla disiplinle birlikte, konuya daha geniş bir açıdan bakmayı ve evrensel çalışmaları takip etmeyi gerektirdiği ortadadır.

Kaynakça

- ALBAYRAK, N. (2009), *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
 BUĞRA, G. (2005), "Çağdaş Kentte Sözel Anlatı Kalıplarının Parodiye Dönüşümü". *Millî Folklor*, 17(67): 74-77.

- ÇEVİK, M. (2006), *Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler* (Yüksek Lisans). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DOYLE, C. C., MIEDER, W., SHAPIRO, F. R. (Ed.). (2012), *The Dictionary of Modern Proverbs*. Yale University Press.
- DURMUŞ, O. (2015), "Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt, Melita Aleksa Varga (eds.) (2014) Introduction to Paremiology, A Comprehensive Guide to Proverb Studies, Warsaw-Berlin: De Gruyter Open, ISBN 978-3-11-041015-0, 368 s." *Türkbilim*, 2015 (30): 287-288.
- GÜRÇAYIR, S. (2008), "Kuşaktan Forumu Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri". *Millî Folklor*, 20 (79): 70-79.
- HRİSZTOVA-HOTTHARDT, H., VARGA, M. A. (Ed.). (2014), *Introduction to Paremiology*. Warsaw-Berlin: De Gruyter Open.
- LEVEND, A. S. (1962), "Türk Edebiyatında Manzum Atasözleri ve Deyimler". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1961): 137-146.
- LİTOVKİNA, A. T., MIEDER, W. (2006), *Old Proverbs Never Die, They Just Diversify: A Collection of Anti-proverbs*. University of Vermont.
- MAC COİNNİGH, M. (2014), *Structural Aspects of Proverbs*. İçinde H. Hrisztova-Gotthardt & M. A. Varga (Ed.), *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies* (ss. 112-132). Warsaw-Berlin: De Gruyter Open.
- MIEDER, W. (2004), *Proverbs: A Handbook*. Westport, Connecticut - London: Greenwood Press.
- MIEDER, W. (2008), *"Proverbs Speaks Louder Than Words". Folk Wisdom in Art, Culture, Folklore, History, Literature, and Mass Media*. New York: Peter Lang.
- MIEDER, W., KINGSBBURY, S. A. (1994), *A Dictionary of Wellerisms*. New York - Oxford: Oxford University Press.
- MOHAMADİ, M. K., (2015), Analyzing the Structure of Turkish, Persian and English Anti-Proverbs Based on Reznikov Model. *Research Journal of English Language and Literature*, 3 (3): 442-451.
- REZNIKOV, A. (2009), *Old wine in new bottles: modern Russian anti-proverbs*. Dept. of German and Russian, University of Vermont.
- RÖHRICH, L., MIEDER, W. (1977), *Sprichwort*. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- SAVRAN, Ö. (2007), "Neşâti Divanı'nda Söz Kalıpları". *Turkish Studies*, 2 (4): 1329-1337.
- SEÇKİN, P. (2017), "Toplumsal Yapıdaki Değişimin Göstergesi: Anti-Atasözleri". *Millî Folklor*, (113): 17-27.
- SUNGUR, P. (1935), *Diyarbakır Halkiyatından Mani, Maya, Horyat ve Ata Sözlere*. Diyarbakır: Diyarbakır Halkevi Yayını.
- T. LİTOVKİNA, A. (2014), "Anti-proverbs". İçinde H. Hrisztova-Hotthardt & M. A. Varga (Ed.), *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies* (ss. 326-352). Warsaw-Berlin: De Gruyter Open.
- ULUSOY ARANYOSI, E. (2010), "Atasözü" Neydi, Ne Oldu?" *Millî Folklor*, 22 (88): 5-15.
- VALDEVA, T. (2003), "Anti-proverbs or new proverbs: The use of English anti-proverbs and their stylistic analysis". *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship*, (20): 379-390.

İnternet Kaynakları:

- <http://www.cnnturk.com/fotogaleri/yasam/diger/aykiri-atasozleri?page=1> (Erişim tarihi: 28.01.2017)
- http://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/aykiri-atasozleri-890141/?_szc_galeri=1 (Erişim tarihi: 28.01.2017)
- <http://www.memurlar.net/album/8204/> (Erişim tarihi: 28.01.2017)

Gazete ve Dergiler

- Dünya*, 15 Şubat 2015
- Para Durumu*, 21 Mayıs 2015
- Hürriyet*, 20 Temmuz 1999
- Hürriyet*, 2 Ekim 2010